

Slakkeninventarisatie Plaskreek e.o., oostelijk van Hoofdplaat

(Slakkenwerkgroep KNNV Afd. Bevelanden, rapport nr. 93, d.d. 27-4-2010).

Door: Harry Raad

Op 25-4-2010 bezocht de Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden de Plaskreek bij Hoofdplaat (km-hok 36-376, een gebied dat wat betreft de waterhuishouding een voor mollusken onaangenaam beheer kent. Op het land was het al niet veel beter door de aanhoudende droogte. Toch zijn de resultaten verrassend. Het slakkenwerk werd ditmaal verricht door Jaap Woets en ondergetekende.

De locatie

Bij deze inventarisatie hebben we voornamelijk het oostelijke deel van de Plaskreek bekeken, nabij de uitwaterings/suatiesluis Nol Zeven. Het gaat hier om een terrein van Stichting "Het Zeeuwse Landschap", bestaande uit een kreekloop, omgeven door graslanden.

Het grasland op de zuidoever van de kreek, aan de Oostlangeweg, is ontwikkeld na een afgraving in de jaren negentig van de vorige eeuw. Door extensieve beweiding ontstaat hier een karakteristieke vegetatie op de gradiënt van de lage kreekoever en de hogere poldergronden. Nu wordt er gewerkt aan de inrichting van het gebied noordelijk van de kreek in het kader van het Natuurgebiedsplan Zeeland en Natuurcompensatie Westerschelde (Provincie Zeeland, 2006).

De kreek dient als hoofdwatgang in de Hoofdplaatpolder, een jonge polder uit 1778 (Wilderom, 1973). Aan de oostzijde sluit er een watgang op aan die vanuit een groot gebied, tot diep zuidelijk gelegen, overtollig polderwater aanvoert. De kreek wordt behalve voor de waterafvoer ook als buffer gebruikt. Dit houdt in een opvang van water na hevige regenbuien. Via de suatiesluis kan namelijk niet continu water geloosd worden (meded. J. de Ritter, Waterschap).

Uit het voorgaande is al duidelijk dat het hier om vergraven gronden gaat. Het zijn kalkrijke, relatief jonge schor- en plaatgronden; aan de oppervlakte komt zware zavel tot lichte klei voor.

Het peilbeheer is tegennatuurlijk, met 's winters een streefpeil van 60 cm -NAP en 's zomers 20 cm +NAP. In de praktijk is het zomerpeil tien centimeter lager. Naast deze seizoensfluctuatie zorgt de bufferfunctie voor extra dynamiek door flinke, kortstondige peilschommelingen. Een zelfde dynamiek is ook te vinden in de sloot langs de zeedijk, die in open verbinding staat met de kreek (Provincie Zeeland, 2006).

Bij de waterkwaliteit is vooral het zoutgehalte van belang. Zout water dringt het gebied binnen door kwel en door lek van de sluis. Daardoor is de kreek als 'brak water' (mesohalien) aangegeven, wel met flinke fluctuaties door het peilbeheer. Enige toelichting daarop is nodig; door de zogenaamde zouttong zijn de diepe delen permanent brak, terwijl er bij veel neerslag en (dus) aanvoer van polderwater een meer zoete laag bovenop ligt. De zouttong dringt in neerslagarme perioden diep in het binnenland door via de genoemde watgang. Eind maart en de maand april worden benut op het zomerpeil te bereiken. Door wisselende aanvoer van zoet water uit het zuiden en de permanente aanvoer van kwel- en lekwater treedt in het zoutgehalte toch fluctuatie op, ondanks de scheiding van de twee waterlagen. Bij ons bezoek moet het zoutgehalte aan de lage kant geweest zijn, rond 4‰ S (meded. K. van Goethem, Waterschap). Het water was al op zomerpeil gebracht.

Op stap, zuidelijke kreekoever

De zuidelijke kreekoever is niet toegankelijk voor het publiek, zodat we enigszins stram over een hoog landhek moesten klauteren of voorzichtig tussen het prikkeldraad door. In de verte zagen we een paar runderen, die gedurende ons verblijf op grote afstand bleven. Langs de waterkant probeerden we slakjes te vissen. Jaap had het meeste resultaat met een net aan een lange stok. Het vissen in ondiep water met een zandige bodem leverde enkel dood materiaal op. Opmerkelijk was wel dat het een markant setje brakwatersoorten betrof: brakwateralikruik, opgezwollen brakwaterhoren en brakwaterkokkel. De eerste twee waren redelijk vertegenwoordigd, de laatste met slechts twee piepkleine, losse klepjes. Teleurgesteld waren we in het totaal afwezig zijn van levende exemplaren. Onder de lege horentjes zaten echter min of meer verse exemplaren en misschien waren de kokkels ook niet zo oud.

Watgang

Een poging om iets levends in de watgang aan de andere kant van de Oostlangeweg op te vissen had ook geen resultaat. Daar kwamen slechts wat oude horens van Jenkins' waterhoren tevoorschijn en een oud doubletje van een mosseltje. We waren werkelijk verbaasd over deze beroerde vangst, maar er was niets meer van te maken.

Wegsloot

Bij het eerder genoemde landhek hebben we de wegsloot bekeken. In het halfkale talud lagen talrijk verweerde huisjes van de grote kartuizerslak, tuinslak en behaarde slak. De tuinslak was rijk aanwezig in de buis van de dam. Het waren kapotgeslagen huisjes, het werk van een zanglijster. Levende slakjes kwamen sporadisch in beeld. Jaap vond een naaktslak, die we tot een grote wegslak gebombardeerd hebben. In het meegenomen

strooisel van het sloottalud werden nog glanzende agaathoren, behaarde slak, dwerg-korfslak en slanke dwergslak levend gevonden, steeds een enkel exemplaar. Verder nog wat lege huisjes van andere soorten.

Ruigte, bomen

Het zal wel aan de droogte gelegen hebben dat de landvangsten zo karig waren, daarom was onze hoop gevestigd op een bosje aan de oostzijde van de kreek. Het bleek echter om een beplantingsstrook rondom een terrein met ruigte te gaan. Daar kwamen wat meer levende slakken uit, hoewel het ook hier flink droog was. Naast de reeds genoemde behaarde slak en glanzende agaathoren, werd daar 'zelfs' een volwassen tuinslak opgeraapt. Voor een echte slakkenman/vrouw was het rommel in de rommel, zeer daagse soorten in een veld vol brandnetel en ander stug gewas. Toch moeten die algemene soorten ook op onze waardering kunnen rekenen, ze kunnen het ook niet helpen dat hun alom aanwezige voorkeursbiotoop door een dominante tweevoetige is geschapen.

Plaskreek-West

Meer westelijk in het kilometerhok kruist de Plaskreek de Oostlangeweg. Dat leek ons een plek om nog eens te gaan vissen naar slakjes. Gek genoeg deden we hier vonden die je niet meteen bij elkaar past. Jaap viste er wat levende zoetwaterslakjes die evengoed wel in brakwater doordringen. Het ging om Jenkins' waterhoren, geronde schijfhoren en puntige blaashoren. Ik ben met een bakje langs het riet beziggeweest en viste van een met stenen bezaaide waterbodem vele doubletten van de brakwatermossel. Allemaal lege exemplaren, maar vele redelijk vers. Onze vonden waren dus soorten uit het meer zoete milieu en een soort die duidelijk brakwater verkiest. Dat was verwarrend, hoe moesten we dit milieu duiden?

Zeedijk, sloot

We wilden nog langs de Westerschelde kijken en reden op de Dijkeputten, onderaan de zeedijk, om een dijkovergang te vinden. Zuidelijk lag het vers ingerichte natuurgebied. De dijksloot langs de weg moest ook nog even bemonsterd worden. Hier was een lichtbruine drab aanwezig in het water, die niet meteen tot gretig verzamelen uitnodigde. Toch heb ik wat spul van de bodem geschept met een bakje, wat een paar lege huisjes opleverde van Jenkins' waterhoren en leverbotslak. Aan het enkel opvissen van lege huisjes waren we inmiddels gewend geraakt, het was niet anders.

Zeedijk, buitentalud

Een laatste locatie bracht meteen wat aardigs, dat was nabij de dijkovergang aan de noordzijde van het kilometerhok. Hoog op de dijk ligt een schouwpad, dat ook voor fietsers geschikt is. Langs dat pad, in een stenige zone, vonden we een rijk slakkengezelschap met tuinslak, grote kartuizerslak, behaarde slak, grofgeribde grasslak en langwerpige barnsteenslak. De eerste twee waren levend, de andere leeg maar vers. Deze zone lag klaarblijkelijk buiten de invloed van het zoute Scheldewater. Het was het laatste punt van onze excursie, doorgaan zou vermoedelijk herhaling van vonden opleveren hebben.

Tot slot

Met 20 soorten is deze inventarisatie niet meteen een succes te noemen, zeker omdat liefst 10 soorten enkel leeg/dood zijn aangetroffen. Waardevol zijn de Rode Lijstsoorten dwerg-korfslak, opgezwollen brakwaterhoren en brakwatermossel. Daarnaast mag de brakwateralirikruik genoemd worden als een soort die weinig meer aangetroffen wordt. Het is een ondersoort van de ruwe alirikruik, die buitendijks leeft.

Na het beoordelen van de oogst kon deze alleen maar tot verwondering leiden. Wat was er aan de hand met dit gezelschap? Natuurlijk, de weersomstandigheden - langdurig droog - speelden een negatieve rol bij de landslakken, dus weinig soorten. In het water was een 'scheiding' aan te geven tussen levende zoetwatersoorten en dode brakwatersoorten. Pas toen ik informatie inwon, via internet en door contact met lokale waterschapsmensen, kreeg ik daar meer grip op. Wij hebben gevist in water dat nog maar kort geleden een zeventig centimeter was opgezet tot het zomerpeil. Dat betekent dat we grotendeels gevist hebben in stukken die 's winters droog stonden. De waterslakken en mossels die daar leefden zijn in het afgelopen najaar drooggevallen en dood gegaan. Aan weer en wind blootgesteld zien ze er dan na een paar maanden niet meer echt fris uit. Aangenomen wordt dat in de diepere delen levende dieren aanwezig zijn. De zoetwaterslakken konden lokaal wellicht overleven, of ze zijn uit zoete delen aangevoerd bij het opzetten van het water. Dat blijft gissen. Het betreft soorten die alle in brak water (mesohalinen) kunnen (over)leven (Gittenberger & Janssen, 1998). Wellicht zijn ze in de Plaskreek gericht op een leven in het zoete water boven de zouttong. Die krappe leefruimte kan een verklaring zijn voor de geringe aantallen.

Dan zijn er nog vraagtekens te plaatsen bij de slakkenfauna in de dijksloot. Deze ondiepe sloot schijnt nooit droog te vallen, omdat zout kwelwater het hele jaar toestroomt. Er zijn geen echte brakwatersoorten gevonden en de twee zoetwatersoorten waren leeg/dood. Dit kleine water biedt slakken vermoedelijk weinig kans om te leven of te overleven door het te dynamische milieu.

Tot slot wil ik de heren Karel van Goethem en Jos de Ritter van het Waterschap bedanken voor hun informatie over de kwaliteit van het water en het beheer.

Literatuur:

- Gittenberger, E. & A.W. Janssen (red.), 1998. De Nederlandse zoetwatermollusken. - Nederlandse Fauna 2. Naturalis, KNNV & EIS-Nederland, Leiden. 288 pp.
- Provincie Zeeland, 2006. Nieuwe natuur Plaskreek. Fase 2: Noord. Rapp. wno 06/60. - Provincie Zeeland, Werkgroep Natuurontwikkeling, Middelburg.
- Wilderom, M.H., 1973. Tussen Afsluitdammen en Deltadijken IV, Zeeuwsch-Vlaanderen. - Den Boer, Middelburg. 567 pp.

Soortenlijst mollusken Plaskreek, Hoofdplaat (km-hok 36-376); inventarisatie 25-4-2010, Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden.

		levend	levend	dood	dood
		juv	ad	juv	ad
land: huisjesslakken					
<i>Candidula intersecta</i>	Grofgeribde grasslak			10	5
<i>Carychium tridentatum</i>	Slanke dwergslak		1		2
<i>Cepaea nemoralis</i>	Gewone tuinslak		4	7	10
<i>Cochlicopa lubrica</i>	Glanzende agaathoren	1	1		
<i>Monacha cantiana</i>	Grote karthuiserslak	6		5	1
<i>Oxychilus draparnaudi</i>	Grote glansslak			1	
<i>Oxyloma elegans/ sarsii</i>	Slanke barnsteenslak s.l.			1	
<i>Succinea oblonga</i>	Langwerpige barnsteenslak			2	1
<i>Trichia hispida</i>	Haarslak	13		3	6
<i>Vallonia costata</i>	Geribde jachthorenslak				1
<i>Vertigo pygmaea</i>	Dwerg-korfslak		1		1
<i>Vitrea contracta</i>	Kleine kristalslak				1
land: naaktslakken					
<i>Arion ater</i>	Grote wegslak	1			
water: huisjesslakken					
<i>Anisus leucostomus</i>	Geronde schijfhoren	2			
<i>Galba truncatula</i>	Leverbotslak			4	
<i>Littorina saxatilis tenebrosa</i>	Brakwateralikruik			19	2
<i>Physella acuta</i>	Puntige blaashoren	1			
<i>Potamopyrgus antipodarum</i>	Jenkins' waterhoren	1	4	12	17
<i>Ventrosia ventrosa</i>	Opgezwollen brakwaterhoren			5	14
water: tweekleppigen					
<i>Congeria leucophaeata</i>	Brakwatermossel			21	3